

Nr 109.

Av herr **Domö m. fl.**, om beredande åt den kvinnliga ungdomen av ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhällliga uppgifter.

Vid 1938 års riksdag väckte vi en motion (I: 124, II: 178) med begäran om utredning angående åtgärder för att bereda den kvinnliga ungdomen ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhällliga uppgifter.

Utgångspunkten för vår framställning var de förändringar i arbets- och hemlivet, som icke minst det sociala reformarbetet särskilt inom bostads- och sanitetsväsendet åstadkommit. Samhället har på det ena området efter det andra ingripit reglerande, ordnande och stödjande. Om samhället skall kunna tillgodogöra sig både de tekniska framstegen i tiden och de genomförda reformerna, uppställer sig fordran att kvinnorna göras bättre rustade än hittills för tidens krav, ty främst på dem beror möjligheten att utvinna full effekt av allt det nya, som på hithörande områden åstadkommits.

Utvecklingen har, fortsatte vi, till fullo visat ej blott att kvinnorna för tilltänkt förvärvsarbete ha behov av speciell utbildning — vare sig denna kan skaffas genom yrkeskurser eller blott erhållas under förvärvsarbete — utan även att det finnes ett gemensamt behov för dem av kunskaper och färdigheter på de verksamhetsområden företrädesvis i hemmet, som ligga utanför förvärvsarbetet eller arbetsplatsen. Detta senare behov är oberoende av yrke och civilstånd. Vare sig en kvinna är gift eller icke och vare sig hon som gift har förvärvsarbete eller ej, måste hon normalt ha ett hem att vårda eller ha överinseende över. Och vilket yrke eller vilken yrkeställning kvinnorna än ha, ställer samhället på dem i deras egenskap av kvinnor vissa enahanda fordringar och förväntningar. Det torde icke kunna förnekas, att den nuvarande folkundervisningen trots alla förbättringar och all rikedom på utbildnings- och fortbildningsmöjligheter i otillräcklig utsträckning beaktat den praktiska utbildning, som kvinnorna med fog kunna kräva och behöva för att rätt gå i land med sina samhällliga plikter.

Beträffande de viktigaste uppgifter, som den av oss föreslagna hemvårdsundervisningen borde innefatta, anförde vi bl. a. följande:

»Det kanske viktigaste — och i debatterna mest berörda — behovet gäller hushållsundervisningen. Icke blott människornas krav på en omväxlande diet ha höjts, såsom ett uttryck för levnadsstandardens stegring. Även de näringsfysiologiska fordringarna kräva allt beaktande, och forskningens vinningar härutinnan måste tillgodogöras folket i dess dagliga spis. Likaså måste kunskaper i matlagningens ekonomi, icke minst tillvaratagandets ekonomi, ingå i allmänbildningen. Här förestår utan tvivel inom hemmen i det mera fördolda en genomgripande omvandling av ovägbar betydelse ej blott för folkhälsan utan även för den rent mänskliga trivseln. — — —

På det bostadssociala området pågår likaledes en moderniserings- och rationaliseringsprocess, som ehuru sakta börjat sätta spår efter sig även på den rena landsbygden. Det allmänna har på många sätt och i många former understött utvecklingen i riktning mot en bättre bostadsförsörjning. Mycket återstår här ännu att göra, och säkerligen måste denna nydanelse ta en avsevärd tid i anspråk. Samtidigt med dessa rent byggnadstekniska förbättringar påkallar hemvården större uppmärksamhet. Heminredning och hemkultur stå allt oftare i förgrunden i diskussionen i press och litteratur. Även om flertalet hithörande problem riktigtast böra lösas individuellt och personligt, utan skattande åt en standardiserad förflackning, bilda de dock så viktiga och väsentliga moment i det dagliga livet och representera tillika så stora ekonomiska värden, att elementära kunskaper på detta område i lämplig form och på lämpligt åldersstadium borde meddelas. Utan att kvinnorna erhålla förutsättningar att utnyttja bostadsstandarden skulle samhällets ansträngningar att undan för undan höja denna delvis förfuskas.

Likaledes ställer det moderna samhället större krav än tidigare i fråga om hygien och sjukvård. Visserligen meddelas redan nu viss undervisning i hälsolära, men man kan ifrågasätta, dels om icke denna meddelas vid en **för tidig ålder** och dels om den verkligen motsvarar de behov av kunskaper och erfarenheter, som alla människor måste känna. Här om någonsin är det tydligt, att den stigande tekniska utvecklingen fordrar stegrade insikter hos människorna i gemen. Att kunna lägga ett första förband eller bringa första hjälp vid olycksfall samt att äga elementära insikter om risker och förebyggande åtgärder i det dagliga arbetet — för att blott peka på några av de viktigaste kraven — borde alla få lära sig. — — —

Ett annat viktigt problem i direkt anknytning till de befolkningspolitiska åtgärder, som samhället redan vidtagit eller ämnar vidtaga, är önskvärdheten av att bereda den kvinnliga ungdomen vid mognare år en obligatorisk utbildning i barnavård eller i vart fall ökade teoretiska insikter på detta område. Visserligen kan det invändas, att icke alla kvinnor ingå äktenskap eller bli mödrar, vadan den obligatoriska barnavårdsutbildningen kunde vara en onödig tidsspilla för många kvinnor. Emellertid kan det icke gärna i detta sammanhang bli tal om någon mera omfattande utbildning; vidare kan ju ingen i sin ungdom avgöra, hur hennes framtid skall gestalta sig; ytterligare ligger det i tiden att även för kvinnor med förvärvsarbete underlätta giftermål och moderskap.»

Ytterligare pekade vi på behovet av att bibringa kvinnorna vissa elementära kunskaper i gasskydd. Fjolårets utrikespolitiska händelser ha på ett skrämmande sätt ådagalagt, hur aktuellt detta problem är. Likväl kunna skäl anföras för att behovet av dylik utbildning bör tillgodoses i annan ordning, och för oss är det givetvis intet väsentligt att denna i och för sig ofrånkomliga utbildning gives just i sammanhang med en eventuell hemvårdsundervisning.

Tvenne önskemål uppställde sig, framhöllo vi. »Först och främst vilja vi understryka angelägenheten av att skolköksundervisningen ej blott i våra folk- och fortsättningsskolor utan även i högre skolor göres obligatorisk för

flickorna. Vidare finna vi det påkallat att en utredning verkställes om möjligheterna att flickorna någon tid efter skolpliktens utlöpande och sedan de bibragts större mognad genom kurser eller på annat sätt beredas någon undervisning eller utbildning i de ämnen, som ovan skisserats.»

Hemvårdsintressena ha, fortsatte vi, icke på långt när fått den centrala plats i utbildningen, som de förtjäna. Framför allt ha ifrågavarande hemvårdsämnen och vad vi däri vilja inlägga aldrig i vårt folkundervisningsväsende satts som en enhet och tillmätts vikt och utrymme därefter. Överhuvud taget kan man konstatera, att vår folkundervisning genom otillräckligheten i denna praktiska utbildning oavsiktligt men faktiskt liksom markerat hemmens minskade betydelse i våra dagars samhällsliv. Hemmen måste dock — vare sig kvinnorna äro gifta eller ej — alltjämt bilda den verkliga grundvalen för hela vår kultur, och skolundervisningen borde så långt sig rimligen göra låter utformas och utvidgas med sikte på att göra kvinnan rustad för den del av samhällsarbetet, vari hon, alla förändringar i sin ställning till trots, alltid måste vara själen och medelpunkten.

Vi förbisågo icke, att mycket redan gjorts av det allmänna eller med dess stöd för att bereda flickorna efter avslutad skolgång bättre möjligheter till hemvårdsutbildning. Vi tänka härvid t. ex. på de s. k. vandrande skolköken för äldre, på folkhögskole- och lanthushållsskolorna, på yrkesbestämda högre fackskolor, på lärlingskurser i husligt arbete i de kommunala skolorna för yrkesundervisning, på de kommunala eller statsunderstödda enskilda hushålls- och husmodersskolorna, på den statsunderstödda s. k. yrkesskolan för husligt arbete (för flickor över 17 år), vartill komma olika typer av seminarier eller fackskolor för utbildning av lärarinnor i dessa ämnen. Men vi konstaterade samtidigt, att dessa kurser för närvarande huvudsakligast komma städernas och de tätbebyggda samhällenas kvinnliga ungdom tillgodo, att kursernas antal ej är över sig stort, att de flesta kurser dessutom äro specialkurser och därigenom skänka blott en begränsad kunskap, samt framförallt att ett alltför stort antal kvinnor uppenbarligen ej tillvaratar eller kan tillvarata dessa utbildningsmöjligheter. Alldeles särskilt gäller det, att landsbygdens kvinnliga ungdom av olika skäl — lokal-svårigheter, brist på disponibel lärarkraft, statsbidragens ringhet, problemet att i en glest befolkad bygd samla tillräckligt många kursdeltagare — icke alls i önskvärd utsträckning ha tillfälle att utnyttja dessa utbildnings- eller fortbildningsformer.

I fråga om utformningen av kursverksamheten framhöllo vi, att de av oss förordade kurserna helst böra förläggas till något mognare år än den skolpliktiga åldern, om möjligt i åldern före 18 till 20 år. Huruvida kurserna helst skulle omfatta samtliga diskuterade ämnen eller vara mera specialiserade förtjänar närmare övervägande; den omständigheten att dylika översiktliga hemvårdskurser i och för sig te sig som det önskligaste bör dock icke hindra behövlig differentiering eller anpassning efter möjligheterna och förhållandena på varje ort med avseende på lokaler, tillgång till lärarkrafter, kursdeltagarnas möjlighet att skaffa sig ledighet o. s. v.

Huruvida det vore tänkbart eller praktiskt önskvärt att hela den kvinnliga

ungdomen finge genomgå dylika mer allsidiga kurser eller om man lämpligen borde begränsa sig till att i största möjliga utsträckning underlätta deltagandet i dem, kunde enligt vår mening ej avgöras utan mycket sorgfälliga överväganden icke minst av statsfinansiell natur. Redan genom en höjning av nu utgående statsbidrag torde åtskilligt kunna vinnas.

Vid riksdagens behandling i fjol av ifrågavarande motion hänvisades denna till tillfälliga utskott. I första kammaren inhämtades utlåtande från skolöverstyrelsen, överstyrelsen för Svenska röda korset, styrelsen för Svenska landskommunernas förbund, Svenska stadsförbundet och Sveriges husmodersföreningars riksförbund. Samtliga dessa organisationer instämde med olika motiveringar helt eller delvis i motionärernas hemställan och tillstyrkte förslaget om en utredning. Sedan utskottet först avstyrkt motionen återmitterade kammaren denna; vid andra behandlingen bifölls ett i nära anslutning till motionen ställt utredningsyrkande med 56 röster mot 43.

Andra kammarens första tillfälliga utskott inhämtade yttrande från centralstyrelsen för Svenska skolkökslärarinnors förening, styrelsen för Svenska lanthushållslärarinnors förening, Fredrika-Bremer-förbundet, Folkpartiets kvinnoförbund, Svenska landsbygdens kvinnoförbund och Allmänna valmansförbundets centrala kvinnoråd. Samtliga dessa organisationer utom Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund instämde i sina yttranden i det väsentliga med motionärerna. Utskottet tillstyrkte motionen men andra kammaren avslog densamma med 97 röster mot 64.

Med anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut förföll frågan.

Redan det stora intresse, som hemvårdsmotionen i fjol blev föremål för dels i yttrandena från myndigheter och organisationer, dels i riksdagen, vars ena kammare biföll densamma, motiverar att frågan på nytt förelägges riksdagen. Än mer föranledas vi härtill av de vitt utbredda sympatier, som tanken på förbättrad hemvårdsutbildning oberoende av politisk åskådning visat sig äga att döma av åtskilliga tidningsuttalanden och föredrag under den tid, som förflutit sedan riksdagen behandlat frågan. Då första kammarens bifallande beslut och andra kammarens första tillfälliga utskotts tillstyrkande utlåtande i allt väsentligt innebar ett godtagande av vårt motionsförslag och då vi sedan i fjol ytterligare styrkts i vår uppfattning om en hemvårdsutbildnings behövlighet, vidhålla vi vårt fjolårsförslag.

Sedan förra riksdagen har skolöverstyrelsen den 26 juli 1938 framlagt sitt väntade utredningsförslag rörande införande av obligatorisk undervisning för flickor i husligt arbete. Av utredningen framgår, att skolöverstyrelsen finner det vara av stor betydelse att samtliga flickor beredas tillfälle att delta i undervisning i hushållsgöromål. Den hushållsundervisning, varom i utredningen är fråga, avser dock endast lärjungar, som tillhöra fortsättningsskolan eller som fullgöra sin skolplikt genom beivrande av folkskolans högre klasser. Enligt skolöverstyrelsen bör den obligatoriska undervisningen i hushållsgöromål i regel icke bibringas lärjungar tidigare än då de befinna sig i 14—15-års åldern. Överstyrelsen hemställde om regeringsförslag till årets

riksdag; enligt statsverkspropositionen, åttonde huvudtiteln, är det dock ännu ovisst, om propositionen i ämnet i år hinner avlämnas.

Samtidigt som vi ännu en gång understryka värdet av allmän skolköksundervisning i den skolpliktiga åldern, vilja vi framhålla, att denna specialundervisning ej överflödiggör de av oss förordade hemvårdskurserna, med dessas allmänna samhällliga syftning och anpassning efter en mera mogen ålder. Tvärtom synas de båda utbildningsformerna böra komplettera varandra. Dessutom vilja vi erinra om, att skolöverstyrelsens förslag ej tillgodoser behovet av hushållsundervisning för flickorna i högre skolformer. Endast i kommunala eller statsunderstödda flickskolor är undervisning i hushållsgöromål regel. I de kommunala mellanskolorna förekommer undervisning i dessa ämnen blott till ungefär en fjärdedel. För samrealskolorna och de allmänna läroverken finnes visserligen ett obetydligt anslag till undervisning i hushållsgöromål, men endast en ytterst ringa del av dessa skolors elever får utbildning häri. Det måste anses lika anmärkningsvärt som beklagligt, att en så stor del av den kvinnliga ungdomen får gå ut i livet utan någon praktisk utbildning på hithörande område, och det måste — såsom vi i fjol framhöllo — bli en av uppgifterna vid den begärda utredningen, att ange de former, enligt vilka praktisk undervisning skall komma samtliga flickor även i dessa skolor till del.

Vidare vilja vi erinra om att årets riksdag synes ha att emotse regeringsförslag, syftande till att förbättra och trygga skolkökslärarynnornas ställning, något som vi i vår fjolårsmotion funno synnerligen önskvärt och behövt.

Härutöver vilja vi tillfoga, att ett av de mest avgörande motiven i fjol för dem, som motsatte sig vår motion, hänförde sig till den uppfattningen, att en hemvårdsundervisning skulle försvåra ett genomförande av kravet på förbättrad yrkesutbildning för hembiträderna. Vi anse detta motiv bero på en missuppfattning av vårt syftemål. Vi ansågo då och anse fortfarande, att en hemvårdsundervisning bör ge varje kvinna, som blir delaktig av densamma, vissa allmänna kunskaper och färdigheter oberoende av hennes yrkesval; behovet av yrkesutbildningen kvarstår med andra ord oförändrat och förtjänar icke mindre beaktande än hittills. Endast om hemvårdsundervisningen skulle göras mera omfattande och omöjliggöra samtidig förvärvsverksamhet för flickor, som väl behöva arbetsförtjänst, skulle den nu förordade kursverksamheten kunna försvåra yrkesutbildningen. Såsom vi ovan framhållit förutsätta vi emellertid, att det skall bli möjligt att smidigt avpassa en hemvårds kursverksamhet efter flickornas arbetsförhållanden; en sådan förening av kursverksamhet och förvärvsarbete har enligt vad erfarenheten visat ofta slagit väl ut både i städer och på landsbygden.

Den opinion, som Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund i fjol gav uttryck åt, vilar alltså på oriktig uppfattning om avsikten med den föreslagna kursverksamheten. Icke minst arbetarkvinnorna skulle enligt vår mening ha den största nytta av en utbildning, som åsyftade att ge kvinnorna kunskap om att på rationellt sätt sköta ett hem och hushålla med små tillgångar. Huruvida den socialdemokratiska kvinnoopinionen efter de sista månadernas diskussion fortfarande visar sig lika oförstående härför lämna vi osagt. Vi

vilja endast omnämna en artikel i Morgonbris novemhernummer, »Bohusläns kvinnor rusta sig med hemvårdskunskap», där en redogörelse för ambulera skolkökskurser i Bohuslän ges och det bl. a. säges: »De sociala reformerna komma bättre till sin rätt, om landets husmödrar äro rustade för sitt viktiga värv. Därför är det Bohusskolorna till glädje att de nu senast fått ett anslag från jordbruksdepartementet avsett att användas till försökskurser i näringslära för husmödrar.» Vidare skrives, »att idén med ambulera yrkesundervisning är god och borde kunna omplanteras även i andra delar av landet. I synnerhet i fattiga och avsides belägna landsändar kan den bli till ovärderligt gagn för den uppväxande kvinnliga ungdomen.»

Ytterligare vilja vi betona, att vad landsbygden beträffar spørsmålet om hemvårdsundervisning sammanhänger med statsmakternas strävan att genomföra och ekonomiskt stödja lantbrukens rationalisering. Ett genomgående uppbyggnadsarbete för lantbrukens förbättrade standard bör därför gå parallellt med arbetet på kvinnornas undervisning i hemvård.

Vid en utredning för en del år sedan har officiellt konstaterats, att verklig yrkesskicklighet i husligt arbete skulle vara av väsentlig betydelse för samhällsekonomin i form av rationellare hushållning och förbättrad hemvård. Man kan knappast på något annat yrkesområde konstatera ett motsvarande praktiskt gagn under alla förhållanden av meddelad kunskap. Den undervisning, som i fjolårets motion föreslagits, blir förr eller senare till nytta för varje kvinna, oavsett yrke. Att bibringas sinne för ordning och reda och förmåga av rationalisering icke minst med den egna arbetskraften, en viss kännedom om hur det växande släktet lämpligast skall vårdas, att förstå födans värde ur hälsosynpunkt och dess lämpliga sammansättning, att bringa hjälp vid hastigt inträffad sjukdom eller olycksfall, allt detta är sådant, som alla förr eller senare ha nytta av.

I förhoppning att den av fjolårets motion framkallade diskussionen skall ha klargjort nödvändigheten av positiva åtgärder på detta område och med hänvisning i övrigt till vad ovan anförts hemställa vi,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en allsidig och skyndsamt utredning angående åtgärder för att mera allmänt bereda den kvinnliga ungdomen ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhällsrelaterade uppgifter i enlighet med vad vi här ovan anförts samt att Kungl. Maj:t för riksdagen måtte framlägga de förslag, vartill utredningen ger anledning.

Stockholm den 21 januari 1939.

Fritiof Domö.

J. B. Johansson.

Nils Gabrielsson.

Gustaf Tamm.

Karl Wistrand.

Gustaf Velander.